

Gian Vittorio Caprara és Daniel Cervone: Personality: Determinants, Dynamics, and Potentials

Cambridge University Press, Cambridge, 2000. 488 o.

A pedagógia mint tudományos diszciplína eddig két paradigmaváltáson ment keresztül. Az első paradigmaváltás a múlt évezred közepétől a XX. század kezdetéig tartott. Ekkor következett be a pedagógiának a filozófiából való kiválása, önálló intézményrendszerének kialakulása, valamint sajátos nyelvezetének és fogalomkészletének a kifejlődése.

A második paradigmaváltás a XX. század elejétől napjainkig tartó folyamat. Ezt az időszakot a kísérlet, az empirikus kutatás terjedése, a spekulatív jellegű szemléletmód egyeduralmának a háttérbe szorulása jellemezte. A pedagógia és a különböző tudományágak határán interdiszciplináris területek, például pedagógiai szociálpszichológia, nevelés- és iskolapszichológia, pedagógiai antropológia jöttek létre. A pedagógiai interdiszciplinák kialakulása a fejlődés szükségszerű feltétele és eredménye volt, ugyanis a pedagógiának feltétlenül szükséges a különböző embertudományok – pszichológia, antropológia, filozófia, szociológia stb. – ismeretrendszerének a felhasználása ahhoz, hogy saját tárgyát pontosan meg tudja határozni. Különösen igaz ez a személyiségpszichológiára, amelynek legfrissebb eredményei fontos fogódzót jelentenek ebben a folyamatban.

A pedagógia egyik alapkategóriája a nevelés, amely a különböző korokban igen sok értelmezést kapott már. A XXI. század beköszöntésével ismét olyan kihívásokkal és kérdésekkel kell szembenézni, amely szükségessé teszi a fogalom újragondolását. Ehhez nyújt nagy segítséget a Cambridge University Press gondozásában nem rég megjelent *Personality: Determinants, Dynamics, and Potentials* című könyv, amely a személyiségpszichológia területén mostanában kiadott munkák egyik legjobbjika. A kötet szerzői a téma nemzetközi híró kutatói. *Gian Vittorio Caprara* a University of Rome „La Sapienza” professzora, *Daniel Cervone* pedig a University of Illinois Pszichológiai Intézetének docense. Az egyetemi háttér egyben azt is jelzi, hogy a könyv írói munkájukat a személyiségpszichológia tanítása során felhasználható tankönyvnek is szánták.

Ennek a tartalmában és terjedelmében egyaránt nagy volumenű könyvnek a fő célkitűzése a személyiségnek, a személyiség vizsgálatának szélesen értelmezett, több dimenzióból történő megközelítése. E törekvése utal maga a könyv címe is: Személyiség: Hatások, Dinamikák és Lehetőségek.

Caprara és *Cervone* a személyiségpszichológiát mint élő, dinamikus, újabb és újabb jelenségeket vizsgáló tapasztalati tudományt mutatják be. Így kerültek a kötetbe a személyiségpszichológia tradicionális témái – érzelmek, motiváció, énkép, önszabályozó mechanizmusok, viselkedés-változások – mellett olyan új területek is, mint a gyakorlati intelligencia, a szociális és az érzelmi intelligencia.

A munkán végigfut az a szemlélet, hogy a személyiség, az emberi természet működése számos nézőpontból közelíthető meg. A személyiség lényegét kutató elméletek bemutatásakor a szerzők arra törekedtek, hogy azok központi jelentőségű fogalmait és elképzeléseit a lehető legvilágosabban mutassák be. A különböző elméletek taglalásakor megfelelő súlyt helyeznek a kapcsolódó kutatási és vizsgálati problémákra is, hangsúlyozva ezzel, hogy minden spekuláció és intuíció fontos, de a kutatásoknak az a fő feladatuk, hogy megerősítsék vagy megcáfolják a különböző elképzelések valóságtartalmát.

A könyv öt nagy szerkezeti egységből épül fel, amelyek különböző fejezetekre tagozódnak. Az első rész a személyiségpszichológia tárgyát, gyökereit, fejlődéstörténetét foglalja össze. A második nagy egység a személyiségtípusok és vonások, a temperamentum, az interakcionizmus kérdéseivel, valamint a személyiség szociális-kognitív elméletével foglalkozik. A szerzők itt ismertetik az intelligencia újszerű felfogását is, amely szerint különbséget kell tenni egy személy általános, gyakorlati, szociális és érzelmi intelligenciája között. Ez a fejezet nemcsak újszerűsége miatt érdekes a pedagógia nézőpontjából figyelő olvasó számára, hanem azért is, mert számos új feladat megoldására hívja fel a figyelmet. Olyan problémák ezek, amelyekkel a pedagógiai kutatások eddig csak érintőlegesen foglalkoztak. Ilyen kérdés például, hogy milyen eszközökkel és módszerekkel lehet fejleszteni a gyerekek szociális és érzelmi kompetenciáját iskolai keretek között.

A könyv harmadik nagy egysége a személyiség fejlődésének külső és belső tényezőit veszi számba. A genetikai meghatározottságok, az interperszonális kapcsolatok (pl. anya-gyerekek közötti kötődés, kortárs- és baráti kapcsolatok), a szociális és kulturális közeg (család, oktatás, munkahely), a nemi különbségek és szerepek, a média és az általa sugárzott értékvilág együttesen felelős azért, hogy a személyiség hogyan és milyen irányba fog fejlődni gyermekkorban és az azt követő életszakaszokban.

A kötet negyedik része a személyiség szerkezetét és működését mutatja be. Az önszabályozásnak és a motivációnak, a különböző érzéseknek és az érzelmi tapasztalatoknak a személyiség működésében játszott szerepét vizsgálják meg a szerzők oly módon, hogy közben kitérnek a bemutatott tényezők egymáshoz való viszonyának, például a motivációnak és az önszabályozásnak az elemzésére is.

A könyv utolsó fejezete a személyiségpszichológia jövőjével foglalkozik. Ennek a résznek már a címe is figyelemfelkeltő: „Nézzünk a jövőbe: Jó egészségnek örvend a személyiségpszichológia?” A szerzők a következő választ adják erre a kérdésre. A személyiség kutatásának eddigi történetében megfigyelhető „sikeres időszakok és pangások” azt jelzik, hogy a ma optimizmusa semmi garanciát nem ad arra, hogy a jövő is ennyire sikeres lesz a kutatások terén.

E minden kutató számára megszívlelendő következtetés után a szerzőpáros a személyiségpszichológia nagy elméleteit, azok érvényességét és előremutató szerepét vizsgálja meg. Közülük legérvényesebbnek a *Bandura*-féle szociális-kognitív elméletet tartják, mivel ez jóval tágabb kontextusban tárgyalja a személyiség problematikáját, mint a klasszikus elméletek. A személyiség *Bandura*-féle megközelítése ugyanis nem csak a személyiséglélektan hagyományos kérdéseire keresi a választ, hanem arra is, hogy a személyiség hatékony működéséhez szükséges kognitív és viselkedési kompetenciák hogyan alakulnak ki az emberekben. A szociális-kognitív elmélet másik sajátossága, hogy pragmatikus orientáltságú, hiszen nemcsak a személyiség leírását tűzi ki célul, hanem azt is, hogy miként lehet segíteni az embereknek a változásban, a változtatás képességének kialakításában.

A felvázolt jellemzők alapján *Caprara* és *Cervone* ezt az elméleti alapot tartja szükségesnek ahhoz, hogy a ma fellelhető optimizmus a jövőben is megmaradhasson és sikereket eredményezzen a személyiség kutatása során.

Zsolnai Anikó